

Плетенець Віктор Миколайович,

доцент кафедри криміналістики та
домедичної підготовки Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОНЦІВ ЗА ФАКТАМИ НАСИЛЬСТВА ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ: СТАН І ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Проблема подолання насильства по відношенню до неповнолітніх в нашій державі є багатогранною та комплексною. Загально поширеною є думка про те, що неповнолітні, котрі стали жертвами насильства (фізичного та /або сексуального) повідомляють про факт із значним запізненням, якщо роблять це взагалі. Встановлення відповідної події може відбутися випадково, через значний проміжок часу (місяці, чи роки після його вчинення), що ускладнює діяльність правоохоронців у встановленні її обставин. Вказане не дозволяє на належному рівні оцінити масштаби існуючої проблеми, та віднайти шляхи її вирішення.

За результатами досліджень кожна п'ята опитана дитина в Україні зазнавала різних форм сексуального насильства. У понад 80 % таких випадків злочинці були знайомими для дітей людьми, у 90 % випадків про насильство відносно дітей у відповідні органи ніхто не повідомляв [1, с. 4].

Однією з причин, чому не з'ясовуються всі обставини фактів насильства стають проблеми правоохоронців в організації та тактиці проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема й допиту вказаних осіб. Застосування безтактних, бездумних, примусових, директивних підходів у провадженні з неповнолітніми, призводить до їх «закриття», та неможливості отримання вагомої для прийняття рішень інформації. Поширеною є ситуація відсутності усвідомлення правоохоронцями того, що діти, можуть бути не тільки жертвами чи свідками насильства, а й об'єктами тиску (фізичного, психічного) з боку протидіючої розслідуванню сторони.

Усвідомлення не справедливості може стати рушійною силою до спроб відстоювання постраждалим неповнолітнім своєї правоти. Так, з 5 до 12 років ставлення до моральності змінюються від: морального реалізму (тверде і вельми однозначне розуміння добра і зла) до морального релятивізму (кожен має право справедливого ставлення до себе) [2]. На даному етапі життя та соціалізації вказані особи можуть усвідомити і безсилля правоохоронної системи. Так, вірогідним є формування стереотипу вседозволеності, який ґрунтуватиметься, з одного боку на зневірі у дієвості правоохоронців з викриття кривдників, а з іншого – справедливому їх покаранні. Цю ж точку зору у свідомості дітей, у тому числі, шляхом навіювання, можуть закріпити дорослі.

Численні дослідження вказують на достовірний і вельми міцний зв'язок між несприятливими подіями дитинства і багатьма психічними розладами, включаючи депресію, тривогу, розлади особистості і навіть психози, в тому числі у хворих на шизофренію [3].

Пережите у дитинстві насильство, особливо якщо цьому факту не було надано належної оцінки та допомоги з боку психологів, призводить до віддзеркалення дій особи у дорослому віці та виміщуванні образи на інших більш слабких: жінках і, знов таки, дітях. Фізичного та сексуального насильства в Україні щороку зазнає приблизно 1 мільйон жінок, з яких звертаються до поліції максимум 10 % та від 1 до 3 млн. дітей, котрі стають жертвами або свідками насильства [4].

Зазначене демонструє не тільки проблему особи, що пережила насильство, а й соціуму, в якому подібні факти, у разі не надання їм належного значення, відбуватимуться й надалі.

Приділення уваги доцільно зосередити на профілактику не тільки домашнього насильства, а й вчинення тяжких та особливо тяжких суспільно-небезпечних діянь у тому числі з особливою жорстокістю. Зокрема, поширеною причиною формування серійних маніяків є пережиті у дитинстві різних травм від психічного, фізичного, сексуального насильства [5].

Якщо неповнолітнім жертвам насильства у кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості, приділяється з боку відповідних служб психологічна допомога, то свідкам зазначених фактів, здебільшого ні. Однак, відсутність помітних психічних розладів у дитини, що стала свідком події насильницького або будь-якого іншого трагічного характеру, не позбавляє потреби надання їй психологічної допомоги як і жертві відповідних фактів. У свою чергу діяльність правоохоронців, за вказаними випадками потребує застосування дружніх до дітей процедур опитування та допиту.

У той же час розробки методичних рекомендації [6; 7]; впровадження «Зелених кімнат» [8], що набувають масового поширення в Україні та напрацювання нормативно-правового забезпечення їх функціонування [9]; проведення тренінгів регіонального [10], й міжнародного рівня [11]; здійснення занять за розглядуваною тематикою для співробітників Національної поліції України [12] проведення науково-практичних заходів [13] та інше демонструє усвідомлення існуючої проблеми на державному рівні та пошук шляхів її подолання.

Окрім зазначено потребує вдосконалення діяльність з: – формування міждисциплінарних служб, з різних за напрямком фахівців, допомога яких може бути потрібною постраждалим неповнолітнім та/або свідкам; – мінімізації кількості опитувань (допитів) та їх проведення спеціально підготовленою для цього особою; – унеможливлення

здійснення на дитину тиску (погроз, шантажу тощо) з боку зацікавлених у відповідних результатах розслідування осіб тощо.

Однак, не зважаючи на вказані спроби, існуюча ситуація поки що не знайшла свого вирішення. Наведене варто сприймати як комплексну проблему, що потребує системного характеру пошуку шляхів її вирішення. Це сприятиме не тільки більш ефективній організації діяльності у протидії розглядуваних фактів, а й покращенню криміногенної обстановки в державі.

Список використаних джерел

1. Сльозка Є. Дослідження передумов запровадження нової практики допиту/опитування дитини, яка постраждала від сексуального насильства. Жіночий консорціум України за підтримки VICE (Міжнародного католицького бюро дитини) та OAK Foundation 2015. 48 с.
2. Формирование и развитие личности ребенка на разных возрастных этапах. URL : http://koi.tspu.ru/koi_books/belyaeva/str18.htm.
3. Иногда причины психических расстройств следует искать в несчастном детстве <https://www.kommersant.ru/doc/3377290>.
4. За домашне насильство – за ґрати: Як в Україні та світі боряться зі знуцанням у родині URL:https://zik.ua/news/2019/11/22/za_domashnie_nasylstvo_za_hraty_yak_v_ukraini_ta_sviti_boriatsia_zi_znushchanniam_u_rodyni_946146
5. Фионик Д. Маньяк среди нас URL: <https://zaborona.com/interactive/maniak-pomizh-namy-4-ru>.
6. Алгоритм дій працівників Національної поліції з суб'єктами, які здійснюють заходи щодо захисту дітей, постраждалих від насильства : методичні рекомендації. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 136 с.
7. Методичні рекомендації щодо опитування дітей, що стали свідками та/або жертвами насильства, а також вчинили насильство: Метод. посіб. / Автори-упоряд.: Д. Пурас, О. Калашник, О. Кочемировська; Т. Цюман; за заг. ред. Т. Цюман. К.: ФОП Клименко, 2015. 114 с.
8. Методика «Зелена кімната» URL: <https://www.naiu.kiev.ua/news/metodika-zelena-kimnata.html>.
9. «Зелені кімнати»: нормативно-правове забезпечення функціонування / К.Б. Левченко, М.В. Євсюкова ; за заг. ред. О. М. Бандурки та К.Б. Левченко. – К. : ТОВ «Агентство «Україна», 2012. 24 с.
10. Навчальний тренінг «Питання забезпечення та захисту прав дитини поліцейськими» URL:<https://dduvs.in.ua/2019/11/22/politsejskijv>.
11. Працівники університету взяли участь у тренінгу щодо тактики допиту потерпілих, що знаходяться у надзвичайно вразливому стані URL:<http://univd.edu.ua/uk/news/5849>.
12. Заняття із застосуванням міжнародного досвіду URL: <https://dduvs.in.ua/2019/12/02/diznannya>.
13. Зупинимо насильство над дітьми URL:https://mvs.gov.ua/ua/news/21188_Tetyana_Kovalchuk_SHCHoroku_vid_1_do_3_mln_ditey_v_Ukrai_ni_strazhdayut_vid_nasilstva.htm.